

Andrej Pinter

## PO SLEDEH AŠKERČEVH DOMAČIJ

## RAZPRAVI NA POT

*Sledeča razprava predstavlja raziskovalno nalogo, ki je nastajala v okviru gibanja Znanost mladini. Njen osnovni namen je bil prikazati človeka (ljudi) skozi prizmo časa in natančno določenega prostora (domačije). Prav zato je bila tudi zastavljena interdisciplinarno. Naloga obravnava zaenkrat zelo slabo raziskano področje in tako vsaj posredno ovzrže nedavno zapisane besede profesorja Paternuja, da je "o Aškercu že vse zapisano".*

Naloga z naslovom Po sledih Aškerčevih domačij je interdisciplinaren prikaz dogodkov, povezanih s hišama, v katerih je preživel mladost pesnik balad in romanc Anton Aškerc. Oba objekta raziskave sta obdelana pod povečevalnim steklom skozi okular vodil, izvirajočih iz etnološke, literarno zgodovinske in psihološke znanstvene teorije. V središču pozornosti pa ni bilo le golo dogajanje na samih stavbah, temveč sem poleg tega raziskoval še vsakršne povezave med domačijama in pesniškim ter osebnostnim razvojem najslavnejšega prebivalca obeh hiš, hkrati so me zanimali tudi posebni interesi potomcev in odnos kulturnih organizacij do obeh objektov, želel pa sem osvetliti tudi nekatere razloge za propad pesnikove rojstne hiše, ki so bili po mojem mnenju do sedaj premalo izpostavljeni. S pomočjo intervjujev in prostih pogovorov z ljudmi, ki so po svojem delu in izobrazbi ali pa po kraju in načinu življenja blizu problematiki te naloge, sem poskusil izoblikovati čimbolj objektivno izhodišče pri interpretiranju dejstev in ugotovil: da je Aškerčeva domačija propadla zaradi tedanjih družbeno ekonomskih razmer, da je kasneje razpadel tudi objekt, zaradi neustreznega odnosa posameznikov in družbe kot celote do kulturne dediščine, da je domačija na Senožetah ohranila svoj prvotni videz tudi zaradi interesov posameznikov in da so imela dogajanja okoli domačij na pesnika nedvomno velik vpliv.

## OPREDELITEV PROBLEMA

Problematika okoli Aškerčevih domačij je lahko preveč obsežna, da bi v prostorsko in časovno omejeni nalogi dovoljevala brezcilno tavanje po gorah gradiva in slepo zbiranje podatkov. Zato sem si na osnovi vedenja iz pogovorov s sorodniki in predhodnega gimnazijskega znanja že pred raziskavo zastavil nekaj hipotez, ki so mi predstavljale delovni okvir naloge. Te hipoteze pa niso bile samo skopo ogrodje, ampak nekakšna rdeča nit naloge. Naj jih zato na kratko predstavim.

Prvi dve predpostavki, ki sem ju nameraval obdelati - to pomeni s pomočjo ustreznih raziskovalnih metod ovreči, potrditi, dopolniti ali pač pokazati, da nikakor niti ne sodita v kontekst - sta zadevali Globoko, pesnikovo rojstno hišo, ki pa je danes na žalost ni več.

1. Aškerčeva domačija na Globokem je propadla zaradi tedanjih družbeno ekonomskih razmer;

2. Kasneje je razpadla tudi rojstna hiša zaradi neustreznega odnosa posameznikov in družbe kot celote do kulturne dediščine.

Tema mi je bila zaradi svoje "dinamičnosti" takoj zanimiva, saj sem že dolgo vedel, da se je okoli rojstne hiše

stalno kaj dogajalo. V raziskovalni nalogi sem poizkusil vsa ta dogajanja predvsem objektivno in idejno neobremenjeno, iz "relativne zgodovinske distance", okarakterizirati in iz njih izveči dejstva, ki so bila pomembna za obdelavo obeh hipotez.

Drugi tak sklop predpostavk se osredotoča na dogajanje na Senožetah. Tako sem predpostavil da je:

3. Aškerčeva domačija na Senožetah, kamor se je pesnik v mladosti preselil, ohranila svoj nekdanji videz predvsem zaradi prizadevanja nekaterih posameznikov;

4. Dogajanje okoli domačij je imelo na pesnika vpliv skozi vse življenje in je oblikovalo njegovo pesniško usmeritev. Morda sta ti dve zadnji celo bližje ciljem antropologije in moderne etnologije. Prav z njima sem lahko dosegel to, kar sem sploh želel ustvariti, namreč prikazati človeka skozi prizmo časa znotraj konkretnega prostora. To mi je "lahko" uspelo predvsem zato, ker je Aškerc na Senožetah vseeno preživel več časa kakor pa spodaj na Globokem, delno pa tudi zaradi tega, ker so Senožete uspelo ohraniti nekaj pristnega in domačega, nekaj, za kar sem prepričan, da je bilo del vsakdana tudi v pesnikovi mladosti, in nenazadnje zato, ker se je do danes obdržala obsežna korespondenca med pesnikom in njegovimi domačimi. Pomemben sestavni delček tega sklopa pa je tudi pesnikova literarna zapuščina, ki obravnava tematiko doma in domačih. V okvir teh zadnjih hipotez namenoma nisem vključil obsežnega dogajanja ob vsakokratnemu obnavljanju pesnikove domačije in gospodarskih objektov, in sicer zato, ker je bilo to področje že razmeroma dobro in pa precejkrat obdelano.

Med samim raziskovanjem so se pojavljale tudi nove iztočnice, izmed katerih nekatere niso imele mesta v tej nalogi, druge pa sem v okviru prvotnih delovnih predpostavk tudi podrobneje obdelal in raziskal, ker se mi je zdelo, da tematsko ustrezajo načrtovanemu vsebinskemu okviru. Vsekakor pa vsaka izmed sledi, ki vije iz naloge, predstavlja motiv za nadaljnje raziskovanje, sicer pa je že eden grandov španskega duha, Unamuno, povedal, da nobeno delo najbrž ni opravljeno tako dobro, da zaradi tega ne bi obstajala raziskovalna pot za naprej.

## METODOLOGIJA DELA

Raziskovalni pristop k etnološkim in literarno-zgodovinskim tematikam se vedno nekoliko razlikuje od klasičnih raziskovalnih metodologij z različnimi psihometričnimi raziskovalnimi metodami ali metodami masovnega anketiranja. Tako sem za zbiranje kvalitativnih podatkov izbral naslednje načine raziskovanja: <sup>1)</sup> preverjanje obstoječe literature, vsebinsko analizo zbranega gradiva, intervjuje z avtorji gradiv, ponovne intervjuje (nadgrajevanje), proste pogovore z domačini in drugimi, ki jih zadeva problematika naloge, vsebinsko analizo intervjujev in prostih pogovorov, in analiziranje uradnega <sup>2)</sup> gradiva. Raziskovanje se je pričelo in končalo s študijskim delom. Prva uporabljena metoda je bila pregledovanje že objavljenega strokovnega in poljud-

<sup>1)</sup> V raziskovalno nalogo sem vključil tudi preglednico vseh uporabljenih raziskovalnih metod z navedki porabljenega časa ter vrednotenjem uporabnosti in težavnosti.

<sup>2)</sup> Pod oznako "uradno" je mišljena dokumentacija uradnih ustanov in zavodov.

nega gradiva, predvsem z namenom ustvariti si neko splošno znanje, ki je bilo nujno potrebno pri naslednji fazi, torej pri terenskem delu. Tu ni šlo samo za splošno poznavanje širšega ozadja, ki je (v raziskovalni nalogi) na kratko tudi orisano pred obdelavo vsake od hipotez, temveč so v to delo vključene tudi priprave za intervjuje in pogovore. Ta osnovna, "knjižna" metoda pa je poskrbela tudi za nekatere osnovne podatke, ki so bili splošno (znanstveno) priznani in so precejkrat postali smernice, ki so kritično ocenjevale pravilnost interpretacije novih podatkov. S študijskim delom se je raziskava tudi končala, kajti potrebna je bila vsebinska analiza gradiva, podatkov in ostalega materiala, ter oblikovanje sinteze na papir, kar je hkrati tudi končni produkt vseh faktorjev raziskave.

Naslednji metodičen prijem je bilo terensko delo. Namen tega sklopa raziskav je bilo posvečanje pozornosti področju socialnih interakcij in nato zapisovanje obstoječih izkušenj njenih udeležencev. Pri tem se je na začetku pojavljala ovira, saj to delo "zahteva razumevanje za opazovanje različnih načinov življenja",<sup>3)</sup> ki se ga je bilo potrebno šele priučiti. Zbiranje podatkov se je začelo z vprašanjem: "Na kaj je treba biti pozoren?", in ker kar takoj ni bilo zadovoljivega odgovora, je bilo zbiranje zastavljeno precej na široko.<sup>4)</sup> Vendar ta začetni pristop ni vladal predolgo, ker je pretila nevarnost neobvladljive eksplozije ciljem naloge nepomembnih in obrobni informacij, vseeno pa sem obdržal občutek širine, kajti le s takim načinom sem v poteku raziskave lahko prišel tudi do novih iztočnic.<sup>5)</sup> Problematičen je bil tudi zaključek terenskega dela, saj je gradivo curljalo do zadnjega, in če bi ne bilo točno določenega zaključnega datuma raziskave, bi to še kar naprej pritekalo, tako da je bil potreben pravi operativni rez za zausstavitve dotoka informacij. Posebno problematično poglavje pri tem pa je bilo vprašanje prekinitve vseh vezi s pripovedovalci, kajti "prenos informacij" je vendarle temeljil na toplini medsebojnega zaupanja in jakosti vzpostavljenih interakcij je bila terenskemu delu primerna.<sup>6)</sup>

Za svoje raziskovanje sem določil metodo intervjuja, ki tudi nosi glavno breme zbiranja podatkov, kljub temu pa sem se zavedal, da je izdatnost informacij največja, če z načini "kolo-barim", jih menjavam. Vrsta intervjuja, ki sem jo uporabljal, nosi v strokovni literaturi naziv fokusiran ali delno oblikovani, ker nima pripravljenega detaljnega scenarija, podobnega vprašalniku, po katerem se sogovornika gibljeta togo in v strogem zaporedju postavljenih vprašanj, brez možnosti odklona.<sup>7)</sup> Značilnost fokusiranega intervjuja je, da nudi možnost širokega gibanja po interesni sferi, iz enega področja na drugo, in pa možnost odklankanja od zastavljenih tem, ker so te močno odvisne od pripovedovalčevih izkušenj, zaznav, posebnih nagnjenj, problemov in čustvenih odnosov. Posebno težka in odgovorna je bila priprava na intervjuje, ki so zahtevali poznavanje sogovornika, njegovega dela in tem, s katerimi je sogovornik seznanjen, kajti samo na ta način je bilo možno vzpostaviti produktiven dialog s poznavalci določene tematike, ki je v ognjemetu argumentov prinesel za raziskovanje uporabno gradivo. Poleg vsega tega pa je bilo treba vendarle imeti pripravljen vsaj grob scenarij in razčiščene interesne sfere. Čisto poseben in svojevrsten problem pri vsej

zadevi je bila uporaba z intervjujem pridobljenih podatkov pri nalogi, kajti čeprav so prav vsi sogovorniki pristali na to, da jih v nalogi imenujem in uporabim snov iz pogovorov za svoje delo, obstaja vendarle nek moralni zadržek<sup>8)</sup> glede tega, kaj naj in česa nikakor ne smem poudarjati, da ne bi bil kdo osebno prizadet.

Toliko o metodologiji, v nadaljevanju pa bi rad na kratko predstavil še tisti del naloge, ki je pravzaprav pri vsej zadevi bistven, in sicer rezultate opravljenih raziskav - znotraj prvih dveh hipotez:

Aškerc se je rodil v edini od treh domačij na Globokem, ki poprej niso nosile njegovega priimka, na Knezovem, urb. št. 21, hišna št. 16. Na to kmetijo se je priženil<sup>9)</sup> pesnikov oče, ker je bil "Knezov grunt prikladnejši, saj leži v dolini, nedaleč od vasi in ceste, pa tudi nekoliko večji je bil in rodovitnejši".<sup>10)</sup> Svojo kmetijo na Senožetah je v tem času dajal v najem. Kmalu pa s slamo krita enosobna koča ni več zadostovala za rastoče število njenih domovalcev. Ko se je rodil Anton, jih je bilo namreč pod isto streho vsaj devet: oba starša, materina starša na preužitku, očetova mati in še tri Tonetove sestre, zato so morali prizidati kamrico. Leta 1859 pa se je družina preselila na očetov dom na Senožetah.

Na gornjem robu vasi, tam "kjer se prične gozd, tiči med košatim sadnim drevjem skrita Aškerčeva rojstna koča. Ni hiša, koča je, na pol razpadla, postavljena tja na breg tako, da je v levem, višje ležečem koncu vhod v kočo, v spodnjem pa je, ker breg pada, toliko prostora, da so vanj naredili klet. Streha je s slamo krita, na spodnjem koncu je k zatrepu prislonjena manjša streha, sloneča na lesenih stebrih, prazni prostor pod to streho služi za svisli, kjer si je bil rajni oče naredil kamrico. Pod napuščem stoji še lesena stiskalnica, ki so jo rabili v prejšnjih dobrih časih, ko je še rodil vinograd, zasajen tik za kočo. Skoz vrata stopiš v ozko temno vežo; od tod je vhod v zakajeno kuhinjico, na desno pa v izbo z dvema oknom, da ne rečem linama. In iz izbe lahko stopiš še v tisto kamrico, ki si jo je bil oče na svislih opazil, da je imel v njej svojo posteljo."<sup>11)</sup> Takšno je Aškerčevo rojstno hišo našel pesnikov prijatelj Wester leta 1912 in v tako slabem stanju se je spominjal tudi domačin Drago Ulaga.<sup>12)</sup> Prav dobro se te hiše spomni še najstarejša domačinka, Lenčka Požin.<sup>13)</sup>

Izselitev Aškerčevih iz hiše je bil za objekt in zemljo okoli njega hud udarec. V njej sta potem sama živela Jurij in Marija Knez, pesnikova stara starša, ki pa sta se, ko sta oslabela, preselila za "tamladimi" na Senožete. 18. 4. 1883 je posestvo s hišo vred odkupila teta Ajka in zanj na dražbi plačala slabih 700 goldinarjev. Po prevzemu jo je dala v najem, najprej Behnu, zatem pa še njegovi hčeri in njenemu nezakonskemu sinu, ki pa sta se nedolgo zatem odselila na Kojzico.<sup>14)</sup> Kmetija se je tako izpraznila, za hišo pa pravzaprav že dolgo ni nihče skrbel.

Hišo in posestvo je kasneje prevzel šmarješki župnik Franjo Trop,<sup>15)</sup> ki je pašnike še naprej oddajal v najem, hiša

3) Shaffir, Stebbins and Turowetz, *Fieldwork Experience: Qualitative Approaches to Social Research*. New York 1980, str. 66.

4) To pomeni intervjuvanje ljudi tseh vrst in raziskovanje tseh možnih povezav s fenomenom v prvotno postavljenih hipotezah.

5) Ta proces je v tuji literaturi imenovan "hanging around".

6) Danes, ob pisanju razprave (ko je raziskovalna naloga že končana), lahko ugotovim, da tseh stikov vendarle ni bilo mogoče prekiniti in tako nekateri prav trditi - še vedno obstajajo (na veliko zadovoljstvo obeh strani...).

7) Druga skrajnost temelji na popolni improvizaciji, je v bistvu v celoti odvisna od dobre volje in pripravljenosti sogovornika.

8) Glede na razpravo Mojce Ramšak, Na lovu za spominom, v:  *Glasnik SED*, 33/1993, št. 3-4, str. 117-124, bi lahko sklepal, da obstajajo podobni pomsleki tudi pri drugih avtorjih etnoloških in antropoloških razprav, ki zadevajo in izhajajo iz človeka - neavtorja.

9) Vendar jo je prevzel šele leta 1869 (prim. Orožen Janko, Aškerčev dom in rod. V: Aškerčev zbornik, ob stoletnici pesnikovega rojstva. Celje 1957, str. 40.).

10) Boršnik Marja, Aškerc. Ljubljana 1939, str. 8.

11) Wester Josip, V Aškerčevem rojstnem kraju. V: Iz domovine in tujne. Izbrani planinski in popotni spisi. Ljubljana 1944, str. 204.

12) Iz pogovora z Dragom Ulago 11. 11. 1993, rojenim na Globokem pri Rimskih Toplicah.

13) Rojena leta 1903 na Globokem, do leta 1928 živelja v rojstni hiši pri Peklaču, ki je Knezovim sosednja kmetija.

14) Hrib nad Rimskimi Toplicami.

15) Z ustanovno listino Kmet-Aškerčeve nadarbine, leta 1917.

pa je bila vse bolj zapuščena in je ob začetku tega stoletja začela neustavljivo propadati. Po letu 1945 je bila celotna posest nacionalizirana, danes pa je vse skupaj v postopku za denacionalizacijo.

O razpadu Aškerčeve rojstne hiše vemo naslednje. Nazadnje ni v hiši prebival nihče od pesnikovih sorodnikov, temveč so bili zadnji, ki jim je hiša dajala streho, podnajemniki, ki pa so se odselili nekje med leti 1910 in 1912.<sup>16)</sup> Okoli leta 1922 so uporabljali Aškerčevo rojstno hišo le še za shranjevanje sena.<sup>17)</sup> Hiša je še stala, vendar je bila strešna kritina močno pomanjkljiva, prostori izpraznjeni in stene razpokane, tako da v njej ni bilo več mogoče živeti.<sup>18)</sup> Do leta 1928, približno tedaj, ko je zgodovinsko društvo iz Maribora vzdalo spominsko ploščo na Senožetah, je bil objekt na Globokem že razvalina, "neuporaben in sramoten dokaz mačehovskega ravnanja z zgodovinsko in kulturno dediščino."<sup>19)</sup> Po drugi svetovni vojni pa je bila hiša le še kup kamenja, po katerem "smo se otroci igrali in lovili zgodaj spomladi, saj so nas poleti in jeseni strašili, da so tam kače."<sup>20)</sup> Še nekaj pa je vedela moja stara mama: "Spominim se, da so sosedje les iz hiše porabili za kurjavo."<sup>21)</sup>

Na pesnikov spomin so njegovi rojaki močno navezani in zelo ponosni, tako niti ni čudno, da so bile iniciative za rešitev in obnovo rojstne hiše na Globokem najbolj glasne prav iz njihovih vrst. Kljub temu pa nikoli niso bile prav uspešne. Kasneje, ko je hiša že povsem razpadla in praktično že ni bilo več kaj obnavljati, so bile osti teh pobud usmerjene k obeležitvi kraja in postavitvi spomenika, kjer je nekoč stala Aškerčeva rojstna hiša. Dnevnik Jutro je leta 1926 objavil naslednji članek: "Iz Rimskih Toplic smo prejeli dopis naslednje vsebine: Že več let deluje v Ljubljani odbor za Aškerčev spomenik in pred par leti se je oblikoval tudi odbor v Rimskih Toplicah, ki si je zadal nalogo, da popravi oz. obnovi rojstno hišo Antona Aškerca. Pa še do danes ne stoji spomenik v Ljubljani in Aškerčeva rojstna hiša v Globokem razpada v groblje. Sedaj služi le še kot shramba za seno. Tujci, ki prihajajo v Rimske Toplice, se ne morejo dovolj načuditi, kako je mogoče, da se tako zanemari rojstni dom enega največjih slovenskih pesnikov. Odbor za obnovo Aškerčeve rojstne hiše je razposlal nebroj nabiralnih pol raznim društvom in posameznikom. Odziv je bil minimalen, z denarjem, ki so ga poslali nekateri, ni bilo in še danes ni mogoče popraviti hiše. Vsota je naložena v Laškem in čaka na boljše čase. Zabeležiti je tudi treba, da so sodbe glede obnove Aškerčeve rojstne hiše različne. Zato naj bi ugotovila strokovna komisija, če je umestno, da se popravi rojstna hiša Antona Aškerca in če se sploh da popraviti. Potrebno pa je vsekakor, da se na ta ali oni način postavi Aškercu spomenik v kraju, kjer je rojen."<sup>22)</sup> Župnijska kronika razlaga, da do obnove ni prišlo zaradi tega, ker so hoteli odborniki postaviti na Globokem "neke vrste okrepčevalnico in čitalnico"<sup>23)</sup>, na kar pa župnik iz umljivih razlogov ni mogel pristati.<sup>24)</sup>

Ena tistih, ki je zaradi "oropanega spomina najbolj jezna" in to upravičeno, je teta Jožica Penič, učiteljica v pokoju, ki se je rodila na Globokem. Njeno prizadevanje za učvrstitev Globokega na literarni zemljevid Slovenije je najbrž nalezljivo, saj so za simptomi te bolezn zboleli, lahko rečem, vsi njeni bližnji. Sama pa pravi takole: "Ko sem še jaz hodila v šolo, so nas učili: Aškerc je bil rojen na Globokem, ko je bil tri leta star, so se preselili na Senožete in smo vsi govorili tako, moji starši in vsi. Potem, ko sem pa bila že v službi, se pa, recimo, moj sin ni več tega učil, kar Senožete. Globoko je odpadlo." "Ko je dr. Kmecl govoril na otvoritvi obnovljene Aškerčeve domačije na Senožetah, nas je bilo zelo veliko ljudi. Po tistih govorih smo si šli pa ogledat muzej v hišo in ko je šel ogled mimo, je bil v ta veliki hiši na mizi kruh, oprtnjak se temu reče, na lepem belem prtu. Jaz sem šla bolj med zadnjimi noter, ker se nisem privala, pa pravijo nazadnje, pogledajte, kruh je še pa nedotaknjen, ve-te, da ga moramo načet in pojest. Potem pa pridem noter in dr. Kmecl je stal tudi tam zraven pa še drugi gospodje in sem rekla bolj v šali: "Bom ga pa jaz razrezala" in so vsi rekli: "Ja, narež-te ga, kar začnite, nož v roke!" Jaz pa da ne, ampak ker so še vedno silili, sem rekla, da ga morda vseeno lahko, ker sem sosed od Aškerčeve rojstne hiše tam na Globokem in sem dr. Kmeclu začela o tem pripovedovati. Pa se pogovarjava in mu rečem, da je tole na Senožetah vse lepo in prav, in Rimljani<sup>25)</sup> smo veseli za to, vendar da mene srce boli, ker pa na Globokem ni čisto ničesar, saj ima Aškerc vendarle tam korenine. In mi reče: "Ja, saj bo, bo malo še počak-te, boste videli". Takrat pa sem rekla: "Jaz bom pa posadila dve lipi, na vogalih hiše, tam kjer so temelji." "Prav, posadite jih", mi je rekel, "jaz pa obljubim, da bomo postavili en kip tja." "Boste?" "Bomo!" In kaj je bilo: naslednje leto smo se z bratoma in sosedovima Ožekovima odločili in smo res posadili dve lipi, prinesla sem jih pa iz Žusma. Lipe danes zelo lepo rastejo, ampak srce pa me še vedno boli, ker še ni nobenega obeležja na Globokem, ker v Rimskih Toplicah so pa najmanj trije, a na Globoko pa ne morejo prinesiti ničesar!"<sup>26)</sup>

## ANALIZA IN SINTEZA

Glede propada domačije so vsa zbrana dejstva pokazala, da gre za specifičen družbeni pojav, ki ni ne prej ne kasneje v zgodovini v tolikšni meri povzročil množičnega propadanja kmetij. Kako je domačija opustela, je torej treba pripisati za tedanji čas značilnim neugodnim družbeno ekonomskim razmeram. Na Knezovem so imeli samo še to dodatno smolno, da ni bilo moškega potomca, ki bi prevzel kmetijo v svoje roke in je bilo tako vse odvisno od priženjenega "ta mlad'ga". Do neke mere je krivda za propad domačije tudi na ramenih Ajtke Kmet, ki ni spodbujala oživitve življenja na njej,<sup>27)</sup> temveč je samo podaljšala agonijo objekta, ko ga je napolnila z najemniki, ki nikoli niso imeli interesa vlagati v gospodarske in stanovanjske objekte. Raziskovanje in interpretacija dejstev sta začetno predpostavko sicer potrdila, vendar bi iz pridobljenih informacij in sedanjega vpogleda v problematiko lahko trditev postavil še bolj natančno: objekt je razpadel zaradi neustreznega odnosa lastnikov posesti in družbe kot sistema do kulturno-zgodovinske dediščine, saj so posamezniki s svojimi pobudami in izvedenimi "akcijami" pokazali, da je njihov odnos vsaj v obrisih normalnega, a je pobude zaviralo

16) Prim. Orožen Janko, *Gradivo za zgodovino Rimskih Toplic in okolice*. V: *Celjski zbornik*, Celje 1954.

17) Prim. članek v dnevniku Jutro, 24. 1. 1926 št. 19.

18) Iz pogovora z Lenčko Požin, po domače Peklačevo Lenčko, 13. 3. 1994, rojeno na Globokem. Je ena redkih, ki se še spominja Aškerčeve rojstne hiše.

19) Iz pogovora s Francko Pinter, 23. 10. 1993, rojeno na Globokem; prim. tudi intervju z njeno sestro Jožico Penič, 12. 3. 1994, rojeno prav tako na Globokem. Glej tudi župnijsko kroniko v Šmarjeti pri Rimskih Toplicah.

20) Iz pogovora z Miro Sluga, 13. 3. 1994, rojeno leta 1947 na Globokem; prim. tudi pogovor s Francem Pinterjem, rojenim leta 1947 na Globokem.

21) Iz pogovora s Francko Pinter, rojeno Gaberšek na Globokem.

22) (b.n.a.), *Rojstna hiša Antona Aškerca razpada*. Jutro, 24. 1. 1926, št. 19.

23) Po mojem mnenju idealna rešitev za ohranitev dogajanja na domačiji, ker bi ji jo vdahnilo novo življenje in ji podarilo namenskost.

24) Bohak Jakob, *Župnijska kronika v Šmarjeti pri Rimskih Toplicah* 1932.

25) Poljubna oznaka za prebivalce Rimskih Toplic.

26) Iz pogovora z Jožico Penič, 13. 3. 1994.

27) Tako da bi, na primer, sorodnikom in sorodnicam omogočila stanovanje v hiši.

pač samosvoje ravnanje lastnikov,<sup>28)</sup> družba pa tega ni uspešna zavreti z varovalnimi mehanizmi.

Globoko ima pravzaprav smolo, da se je tam rodil ravno Anton Aškerc, saj je bila to osebnost, ki so ga bičali vsi sistemi in v vsakem sistemu obe strani, opozicija in pozicija. Eni zato, ker je bil ta človek duhovnik, drugi pa zato, ker to ni bil (nekaj časa ne). Poleg tega so v naši ljubi preteklosti odgovorni kaj radi zakrivali napake tako, da so jim našli ustrezno kompenzacijo. In če sprva Cerkev ni dopustila obnove pesnikove rojstne hiše, da bi si zagotovila mir in nemoteno izkoriščanje pripadajočih posesti, se je nasprotna stran kaj kmalu oklenila kot pijanec plota preostale domačije na Senožetah, na njej našla ustrezno kompenzacijo in vanjo, v zadovoljstvo občne nepoučene slovenske javnosti in v nezadovoljstvo pesnikovih potomcev, ki od takrat naprej nimajo več nobenega miru in zasebnosti, pričela vlagati denar, ki ni bil niti pol toliko vreden kot ves hrup okoli vsega tega, v pesnikovo domačijo. Z vsemi temi manipulacijami je bilo Globoko povsem neopaženo na literarnem zemljevidu Slovenije, pa je rodilo enega največjih pesnikov svoje dežele. Najbolj boleče je resnično to, da je vsakokrat namen dober in ideja genialna, čim pa je v teku faza realizacije, vsa genialnost zamisli odpove in dobrota ostane, vsaj na Globokem, sirota. Če so bile vzrok za zaton Globokega kot nosilca tradicije Aškercove domačije družbeno-ekonomske razmere na prelomu stoletij, je bila krivec za to, da je Globoko dejansko zatonilo, Ajtka, ki ni predvidela možnosti propada hiše v pesnikovi rojstni vasi, ko pa se je to že začelo dogajati, se je s tem dejstvom mirno sprijaznila. Najbrž bi se vsa stvar odvijala drugače, če bi svojim "sprijenim" sorodnicam dovolila bivanje na Knezovem; te bi se tako lahko poročile, si ustvarile družino in vdahnile novega življenja na Globokem, v kraju nesrečnega imena, kjer vse prej ali slej ubira rakovo pot. Lahko se vprašamo še globlje v prah zgodovinskih zapisov, kaj bi se zgodilo in kako bi se razvijala zgodba, če bi se Anton Aškerc - oče-ne zadolžil in bi mimo vodil obe kmetiji. "But ours is not to reason why", lahko kvečjemu opišemo, kako stvari stojijo, ali pač ne. Tako je tudi težko predstaviti kakršenkoli predlog v zvezi z oživitvijo spomina na pesnikovo rojstno hišo, zadnji vlak je bil že davno zamujen, saj od celotne hiše stojijo le še z grmovjem prerasli temelji. Najbrž največje ponižanje vsem, ki se z dušo čutijo za pesnikove rojake, pa je to, da odcep od glavne ceste na Senožete in avtobusna postaja v Rimskih Toplicah več pomenita kot pesnikova rojstna vas, ki edina nima nikakršnega obeležja... O, pač, skoraj bi pozabil, Aškercov rodni kraj ima najlepše obeležje na svetu - lipi tete Jože...

28) Ki jih je veliko bolj zanimalo, na primer, izkoriščanje gozdov in pašnikov.

## SUMMARY

### TRACKING AŠKERC'S DWELLINGS

Andrej Pinter

The following material titled "Tracking Aškerc's dwellings" is an interdisciplinary display of events connected to both houses in which the poet of ballads and romances Anton Aškerc spent his youth. Both subjects are reviewed through a magnifying glass of principles stemming from ethnographical, literary-historical and psychological scientific theories. I focused not only upon the sole occurrences linked with the houses, but also on any kind of relation to Aškerc's poetical and personal growth. I was also inter-

## OCENA

Mojca Ramšak

"Glej tam med drevjem hišo belo...", po sledih Aškercovih domačij Andreja Pinterja in Vanje Boben iz Poljanske gimnazije v Ljubljani. Raziskovalna naloga v okviru srečanja Gibanje znanost mladini je zaradi svoje kompleksnosti, interdisciplinarnega pristopa, metodične brezhbičnosti in izjemnega znanstvenega aparata odstopala od vseh, ki so bile predstavljene v okviru omenjene akcije.

Pri ocenjevanju naloge sem upoštevala naslednje kriterije:

### 1) METODIKA IN TEHNIKE RAZISKOVALNEGA DELA

a) Viri: avtorja sta uporabila pisne in ustne vire. Razmerja pri pisnih (monografije, rokopisi, tipkopisi...) so takšna, da glede na cilje naloge lahko rečem, da je naloga tudi etnološka. Ustni viri ustrezno podpirajo pisne. Tudi kritika virov je ustrezna.

b) Terensko delo: terensko opazovanje, interjuji, pogo- vori in izvedena anketa govorijo o kvalitetni in poglobljeni raziskavi. Izbira terena, metode, virov in dajanje pomena opazovanemu in raziskovani temi je ustrezna.

### 2) METODOLOGIJA

V procesu raziskovanja in spoznavanja sta avtorja skozi metodičen proces empirične stopnje spoznanja (empatija, razumevanje, rekonstrukcija, interpretacija) in metodičen proces racionalne stopnje spoznanja (primerjava, analiza, sinteza, abstrakcija, posplošitev) prišla do pravilnih zaključkov. Delo je metodološko daleč onkraj gole deskripcije, nadgrajeno je s kritičnim in ustvarjalnim mišljenjem di- jakov in upeto v okvir njunih hipotez.

### 3) VPOGLED V ETNOLOŠKI PROBLEM

Na podlagi interdisciplinarno zastavljene raziskave sta avtorja ustrezno osvetlila tudi vse tri glavne etnološke dimenzije, ki prepletajo Aškercovo življenje: čas, prostor in družbeno okolje.

### 4) OSEBEN ODNOS DO PROBLEMA, KRITIČNA REFLEKSIJA IN ARGUMENTACIJA

Ugotovitve so ob odličnem znanstvenem aparatu dobro raziskane in upravičene. Ustrezna pozornost je posvečena tudi natančnim razmejitvam med različnimi sodbami. Naloga kaže visoko stopnjo lastnega razmišljanja in originalnosti.

### SPLOŠNA OCENA

Nalogo zaradi zgoraj navedenega ocenjujem kot zelo kvalitetno, temeljito in poglobljeno študijo.

ested in his descendant's special interests and the attitudes of cultural organisations towards both of the buildings. Finally, I wanted several reasons for the dilapidation of the house where he was born, to be brought to light, which were, as I thought, so far not quite enough exposed.

Through interviews and chats with people who are, due to their education, occupation or due to the place and style of their lives, close to the subject of my research, I tried to create the most objective starting-point and found out: that Aškerc's estate decayed due to socially-economical situation of that time, that later on dilapidated the building itself due to inadequate attitude of certain individuals and the society as whole towards the cultural inheritance and finally that the estate in Senožete kept its original appearance due to specific interests of individuals and that the events connected to both estates had a great impact to the poet.